

SAMENWERKING MET STEDELIJKE VERNIEUWERS EN BURGERS

Waarden van water benutten door 'contextueel waterbeheer'

Water in de stad wordt niet optimaal benut: stadswateren kunnen mooier, gebruiksvriendelijker en inspirerender worden ingericht. Maar hoe doe je dat? En wie moeten dat doen? Om deze vragen te beantwoorden voerde Tauw in opdracht van het Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling (NIDO) een project uit in Leeuwarden. Het resultaat heet 'contextueel waterbeheer': een planproces waarin interactie centraal staat tussen het watersysteem en de context op basis van een gemeenschappelijke taal. Inmiddels is een handreiking opgesteld om met de principes van contextueel waterbeheer aan de slag te gaan.

Wie kent ze niet, de waterpartijen in de typische jaren zeventig wijken: het water ligt diep en is daardoor slecht zichtbaar, en het is omsloten door harde beschoeiingen. Het watersysteem vervult de belangrijkste waterhuishoudkundige taken: ontwatering, afwatering en opvang van water uit de riooloverstort, maar draagt nauwelijks bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. En dit terwijl het water een ontmoetingspunt kan zijn, de wijk een herkenbare identiteit kan geven of de drager voor waterrecreatie kan zijn. Kansen worden gemist, doordat de (potentiële) waarden van het water niet benut worden. Vanuit dit 'onderbuikgevoel' voerde het NIDO samen met Tauw, de provincie Friesland, de gemeente Leeuwarden, Wetterskip Fysslân en Vitens, een project in Leeuwarden uit om de waarden van water in bestaand stedelijk gebied beter te benutten.

Iedereen bekijkt water vanuit een ander gezichtspunt en hecht waarde aan andere aspecten van het water. Een medewerker van het waterschap herkent en waardeert vooral de fysisch-chemische kwaliteit en het bergend vermogen van een waterpartij, terwijl een wijkbewoner een waterpartij ziet als visplek of als plek waar hij dagelijks zijn hond uitlaat. Om alle waarden van water te kunnen beschrijven, is een gemeenschappelijke taal ontwikkeld (zie tabel). Elk van de waarden is een andere 'bril' om door naar het water te kijken. Door de chemische bril gezien bestaat het water in een stadsgracht uit H₂O met opgeloste stoffen daarin, dat al dan niet aan de kwaliteitsnormen voldoet; door de culturele bril gezien is het water in de stadsgracht een voormalig verdedigingswerk, waarmee de Spanjaarden in 1598 zijn

gestuit, en door de economische bril gezien biedt de stadsgracht een prachtig decor voor een goedlopend terras. Geen van de brillen is beter dan de andere; ze zien alleen andere aspecten van hetzelfde water.

Nieuwe procesvormen nodig

Hoewel de tien aspecten van water in principe overal aanwezig zijn, moeten ze eerst worden ontsloten om in de praktijk tot uiting te komen, oftewel om de potentiële waarden van het water te benutten. Dit hangt onlosmakelijk samen met de planprocessen van het waterbeheer en de mate van interactie tussen watersysteem en de context. De waarden van water komen tot leven vanuit die context: mensen die (vanuit hun functie) betekenis verlenen aan het water. Van oudsher bestaat weinig interactie tussen het watersysteem en haar context: de ruimtelijke (stedelijke) omgeving van het water en de daarbij horende belanghebbenden, zoals bewoners, woningcorporaties, recreatieverenigingen en verschillende afdelingen van de gemeente. Het waterbeheer is van oorsprong sectoraal georganiseerd met aparte planprocessen en belangen, zoals de kwaliteit en kwantiteit van water. In de jaren tachtig is hierin met de lancering van integraal waterbeheer verandering gekomen. Door middel van functies (zoals zwem-

Tien aspecten (waarden) van water.

moreel	cultureel
esthetisch	psychisch
juridisch	biotisch
economisch	chemisch
sociaal	fysisch/technisch

water en water voor karperachtigen) konden ook andere dan waterbeheersbelangen (tot op zekere hoogte) in de planprocessen voor water worden meegenomen. Daardoor werden meer aspecten ontsloten: naast fysisch/technisch en chemisch ook biotisch en voor een deel psychisch en economisch. Voor het ontsluiten van meer aspecten is het nodig dat de interactie tussen watersysteem en context nog intensiever wordt, in de vorm van contextueel waterbeheer en interactieve uitvoering.

Kenmerkend aan dit type waterbeheer is dat niet het water centraal staat, maar het water als onderdeel van de leefomgeving gezien wordt. Beheersing van het watersysteem is dan niet meer mogelijk en alle aandacht gaat uit naar het beheer van de leefomgeving, waarvan het water een onderdeel is. De complexiteit van het waterbeheer neemt dan toe, maar dat biedt juist kansen voor echte vernieuwing. Alleen dan kunnen alle aspecten ontsloten worden, waardoor de waarden van water ten volle worden benut. Op een aantal plaatsen in Nederland, zoals in Nijmegen en in Leeuwarden, wordt hiermee al geëxperimenteerd.

Uitdaging voor de toekomst

Planprocessen waarbij een hoge mate van interactie bestaat tussen het watersysteem en zijn omgeving en tussen wateractoren en andere (stedelijke) actoren, waardoor alle aspecten van water ontsloten worden, worden samengevat als 'contextueel waterbeheer'. Het biedt het juiste denkkader om de nieuwe uitdagingen van het waterbeheer aan te gaan: stedelijke vernieuwingsprocessen of het oplossen van de wateroverlast. De waardenbenadering dient als gemeenschappelijke taal om belangen van de waterbeheerders én van andere belanghebbenden te koppelen. De eerste stappen naar contextueel waterbeheer in de praktijk zijn al gezet en de resultaten zijn positief. De ontwikkelde handreiking kan waterbeheerders helpen om er zelf mee te experimenteren. 📄

De principes van het benutten van de waarden van water door contextueel waterbeheer zijn beschreven in twee, zelfstandig leesbare, rapporten: een theoretisch kader en een handreiking voor de praktijk. Ze zijn te bestellen bij NIDO in Leeuwarden: (058) 295 45 45 of per e-mail (bureau@nido.nu).

Henno van Dokkum
(NIDO/TNO-MEP)
Pieter Lems (Tauw)